lovaly za tímto účelem zápůjčky i v druhém knihovním pořadí do 90% skutečného nákladu stavebního, při čemž by za úroky ze zápůjčky nad 50% ručily země, okresy, obce. Naší veřejnosti bude se dnes snad zdáti, že tyto návrhy na dlouhou asi dobu nebude lze provésti.

Zřízení ministerstva pro veřejné práce bude však snahy tyto jistě podporovati. Bylo by jen želeti, kdyby dosavadní netečnost u nás vše dala do rukou ministerstva prací veřejných; bohužel stane se tak asi, neboť státní správa, vedena jsouc zákonodárstvím cizím, bude považovati za svůj úkol, aby všímala si věcí, kterých cizina všímá si dávno, a kromě toho ministerstvo veřejných prací bude vyhledávati nové úlohy a hleděti, by kompetenci svou rozšiřovalo. Bude-li naproti tomu u autonomních orgánů indolence, lze říci, že značné přesunutí dosavadní kompetence povede se centrální vládě docela lehce.

Archiv pro dějiny průmyslu v Čechách.

Napsal dr. **Zdeněk V. Tobolka.**

Mezi Němci od více nežli dvaceti let studují se úsilovně dějiny hospodářské. V oboru pak dějin hospodářských mnoho péče věnuje se nyní dějinám jednotlivých podniků průmyslových. Proud ten mezi Němci rakouskými objevil se r. 1887, kdy na podnět bývalého poslance a tehdy universitního professora v Praze, Augusta Fourniera, ujal se pražský »Verein für Geschichte der Deutschen in Böhmen« provedení návrhu, vydávati sbírku: »Beiträge zur Geschichte der Deutschen in Böhmen«. V Německu podobné úlohy podjal se »Barmer Lokalverein des Bergischen Geschichtsvereins« a v prvních letech století dvacátého v Německu učiněny rozhodné kroky k studiu průmyslových podniků. R. 1905 professor státních věd na universitě rostocké, dr. Richard Ehrenberg, založil při universitě rostocké ústav pro národohospodářské badání methodou exaktně srovnávací a nazval jej po Joh. H. šl. Thünenovi, který poprvé této methody dle názoru prof. dr. Ehrenberga užil, »Thünen-Archiv« (ústav ten vydává i sborník pod tímtéž názvem), a nedlouho na to (r. 1906) za součinnosti několika obchodních komor na Porýní a Vestfalsku založen byl zvláštním přičiněním obchodní komory v Kolíně n. R. archiv pro hospodářské dějiny porýnské

a vestfalské. Od r. 1901 předbojníkem zřizování hospodářských archivů v Německu jest dr. Armin Tille, který návrhy své uložil r. 1905 ve zvláštním spise, nazvaném »Wirtschaftsarchive«.

Veškerá tato uvedená fakta nejsou snad projevy nějaké sběratelské manie dobromyslných dilettantů, nýbrž jsou projevy vážných snah politických a vědeckých. Jestliže se Němcům rakouským jedná především vědecky zdůvodniti thesi, že průmysl v Čechách, chlouba to Rakouska, od svých počátků je převážně dílem rukou německých, jedná se zase Němcům v říši vědeckým badáním ukázati neoprávněnost doktrin sociálně-demokratických, které proti práci dělníkově staví jen bezduchý kapitál a které s úkosem a posměškem dívají se na vše, co za svého tvůrce má buržoasii. Vědecky výše uvedené skutečnosti jsou projevem badání na poli hospodářském methodou exaktně srovnávací, jejímž hlavním představitelem dnes jest rostocký universitní professor dr. Ehrenberg. Ehrenberg stojí jako hospodářský pracovník i proti deduktivní methodě »klassické« školy anglické a dnešní školy rakouské i proti indukci německé školy historické. Jako nesprávným vidí pracovati v oboru hospodářské vědy logickým dovozováním z určitých všeobecných předpokladů, tak za nesprávné považuje státi pod vlivem určitých doktrin a historických a statistických údajů užívati jen za podporu určitých předsudků. Exaktně srovnávací methoda v oboru hospodářském za nejprvnější a nejzákladnější předmět badání považuje soukromé hospodářství, vychází od podniku, a od této jednotky při soudech svých jde teprve k jednotkám nadřaděným. Při badání jednotlivého podniku béře v úvahu i podnikatele jako tvůrčí osobnost, oceňuje její kvality a vývoj podniku vysvětluje i vlastnostmi podnikatele nebo při podnicích akciových vlastnostmi ředitele závodu a p. Tedy směr badání prof. Ehrenberga cení nejen práci rukou, nýbrž i práci mozku, a nevšímá si jen poměrů dělnictva, nýbrž i podnikatelstva, na něž při badání hospodářsko-historickém nebyl a není brán vždy náležitý zřetel.

* * *

Dne 23. června roku 1907 prof. dr. J. Gruber v »Národních Listech« vyslovil návrh, abychom se snažili o uskutečnění technicko-historického musea v Praze, a do programu tohoto obmýšleného ústavu zařadil i »papíry«, které by jako historické dokumenty tvořily část sbírek technicko-historického musea. Projevil jsem dne 20. července r. 1907 v »Národních Listech« souhlas s touto

myšlenkou a doplnil jsem myšlenku tu návrhem, aby »při budoucím technicko-historickém museu v Praze byl zřízen archiv pro dějiny průmyslu v Čechách, do něhož by se ukládaly po většině archivalie, týkající se českého průmyslu a nalézající se po výtce v rukou soukromníků.« Dnes k návrhu svému se vracím a to činím tím spíše, poněvadž považuji za nutné, aby soustavné pro sbírání materiálu bez průtahů byly zahájeny kroky. Jak daleko Němci pokročili, uvedl jsem úvodem a na pobídku, co bezodkladně činiti máme nyní my, povím stručně v následujících řádcích.

Dnes materiál pro dějiny průmyslu v Čechách, nacházející se v rukou soukromých, hyne a jest nebezpečenství v prodlení, nebude-li ihned započato s jeho sbíráním. Podnikatelé nemívají smyslu pro minulost, a »papíry«, směřující k dějinám jejich závodů, a to nejen po stránce hospodářské, nýbrž i technické, považují za zbytečné a bezcenné smetí, které buď ukládají na místech, kde pozvolné zničení jest nezbytné, nebo které dávají rázem ničiti. Tomuto jednání jest potřebí učiniti konec organisovanou činností sběratelskou pro archiv pro dějiny průmyslu v Čechách. Jest potřebí veškery průmyslové podniky v Čechách upozorniti nejen na to, že akta k dějinám jejich mají býti ukládána, nýbrž jest potřebí i v upozornění oznámiti, co všechno se za pramen hospodářskohistorický považuje. Dají se prameny ty rozděliti ve dvě kategorie, tištěné a netištěné.

Dříve nežli promluvíme o pramenech tištěných, chtěli bychom zodpověděti otázku, zda by bylo účelno, jak navrhuje v Německu dr. Armin Tille, noviny, zvláště listy krajinské, které zajisté obsahují různé příspěvky pro dějiny jednotlivých závodů, pořizovati do archivu pro dějiny průmyslu v Čechách. Zdá se mi, že návrh dra Armina Tilleho ani v Německu nenalezne půdy, a to již proto, poněvadž se na popud štrassburského universitního profesora dra Martina Spahna, daný na posledním mezinárodním sjezdu historiků, vážně uvažuje o založení zvláštního musea žurnálů v Německu, kde by se uchovávaly tyto, ne bezcenné, jak se mylně v kruzích některých badatelů soudí, prameny pro nejnovější dějiny. U nás v Čechách sbírku krajinské žurnalistiky a žurnalistiky vůbec v Čechách vycházející, máme v c. k. universitní a veřejné knihovně v Praze, kamž na základě § 18. tisk. zákona mají všechny povinné výtisky v Čechách, k prodeji určené, docházeti, a kde mají se uchovávati. Vzhledem k tomu pokládal bych za naprosto zbytečné o žurnály rozšiřovati archiv pro dějiny průmyslu v Čechách.

Ale o sbírku jiných tištěných pramenů musil by se archiv pro dějiny průmyslu v Čechách starati. Jsou to ty tiskopisy jednotlivých průmyslových podniků, které nejsou k prodeji určeny a které do c. k. veřejné a universitní knihovny nedocházejí, a pokud snad náhodou docházejí, se nekatalogisují. Jsou to na prvním místě výroční zprávy akciových společností, jejich bilance, jejichž sbírky, soustavně spravované, nemáme. Dále do oddělení tištěných pramenů archivu pro dějiny průmyslu v Čechách nezbytně patří tištěné oběžníky, cenníky, reklamní oznámení, prospekty a pod. různých závodů, které dnes začasto nenechávají si ani ty firmy, které je vydaly. Některé z průmyslových závodů vydaly i pamětní spisy při různých příležitostech. Poněvadž tyto spisy většinou jsou tištěny jako rukopis, nenacházejí se ve veřejných knihovnách, a tu by, pokud možno, úplná sbírka těchto pamětních spisů měla nacházeti se v archivu pro dějiny průmyslu v Čechách. Konečně katalogy výstav, které jsou v jakémkoliv vztahu s průmyslem, nesměly by v archivu chyběti.

Všechny ty prameny získati pro archiv nebylo by spojeno s nepřekonatelnými překážkami. Vyžadovalo by jen bedlivého stopování podobných zjevů literárních, a není pochyby, že na žádost každý závod nebo výstavní výbor podobné tiskopisy by archivu zaslal.

Hůře jest ovšem získati prameny netištěné, které by archiv musil míti. Jsou to především obchodní knihy a obchodní korespondence závodů. Při získávání těchto rukopisných pramenů naráží se na veliké obtíže, a to již proto, že prameny ty závody považují za své obchodní tajemství. Dr. Armin Tille soudí, že po třiceti letech mohla by každá firma bez váhání archivu hospodářskému odevzdati své obchodní knihy a obchodní korespondenci, a aby mohly podobné prameny býti zachráněny před záhubou ještě před dobou třiceti let, mohly by prameny mladší 30 let býti archivu odevzdány zapečetěny, kdyby na tom dárci rukopisů takových stáli. Správa archivu pro dějiny průmyslu v Čechách musila by se starati i dále o získávání psaných pamětí jednotlivých podnikatelů a o získávání kronik, které si některé podniky vedou. Konečně nesmělo by se zapomínati i na ty písemnosti, které týkají se vývoje závodů po stránce technické. Jsou to na př. plány místností závodů, obrazy různých technických zařízení, strojů atd.

Velice mnoho cenného materiálu pro dějiny průmyslu v Čechách chovají registratury obchodních a živnostenských komor.

I materiál z těchto registratur měl by býti získán archivu pro dějiny průmyslu v Čechách, aby stal se přístupným badatelům v oboru dějin hospodářských.

Není pochyby o tom, že historikovi hospodářskému mnoho vysvětlí akta o soudních procesech rázu hospodářského. Ale nemyslím proto, jako dr. Armin Tille, že by bylo účelno starati se o jejich zařazení do sbírek hospodářského archivu. U nás aspoň, kde soudní registratury jsou občas prohlíženy kvalifikovanými úředníky státních archivů, aby, co jest cenného ze soudních akt, bylo odevzdáno státnímu archivu, nebylo by potřebí státní archivy o akta, týkající se soudních procesů rázu hospodářského, olupovati. Stačilo by jen zdůrazniti přání, aby při archivní revisi soudních registratur nepřihlíželo se jen k spisům rázu politického, nýbrž i rázu hospodářského.

To, co jsem uvedl, byl by materiál, který by měl býti systematicky sbírán pro archiv pro dějiny průmyslu v Čechách. Jak by tento materiál měl býti uspořádán, zodpovězení té otázky vymyká se z rámce tohoto úvodníku. Návrhů bylo učiněno v tom směru již několik, a jen to bych uvedl, že zkušenosti, jichž nabyl ředitel archivu pro hospodářské dějiny porýnské a vestfálské v Kolíně n. R., dr. M. Schwann, v krátké době dvou let, nemohly by zůstati nepovšimnuty při pořádání archivu pro dějiny průmyslu v Čechách.

Ve svém článku, výše citovaném, v »Nár. Listech« dne 20. července r. 1907 stál jsem na tom mínění, že archiv pro dějiny průmyslu v Čechách měl by býti částí sbírek technicko-historického musea. Stojím na tom stanovisku dodnes, ale pod podmínkou, že s přípravnými pracemi pro archivní oddělení technicko-historického musea, mnou navrhované, započnou se bez odkladu práce a že bude se hleděti ihned soustavnou prací zachrániti pramenný materiál, který co den se ztrácí. Kdyby nebylo možno splniti tuto podmínku, přimlouval bych se, aby archiv pro dějiny průmyslu v Čechách byl zřízen při knihovně c. k. vysokých škol technických v Praze. Uvážíme-li, že tato knihovna ve svém vlastním zájmu musí přestati býti konečně jen jakousi půjčovnou učebnic a příruček v místnostech pro moderní knihovnu naprosto nezpůsobilých a nedostatečných a že musí státi se i ústavem vědeckým, odpovídajícím vědeckému rozvoji technik v Praze, uvážíme-li dále, že dle organisačního statutu této knihovny leží úplně v rukou profesorských sborů obou technik, aby archivní oddělení pro dějiny průmyslu v Čechách při knihovně se zřídilo, shledáme, že, vzhledem k od-

borné literatuře, kterou technická knihovna pro dějiny průmyslu v Čechách zvláště po stránce technické již má, nejlépe by se hodilo, materiál archivní v tom rozsahu, jak bylo výše uvedeno, sbírati a pořádati při knihovně c. k. vysokých škol technických v Praze. Kdyby jednou uskutečnila se myšlenka, aby technicko-historické museum mělo svoji budovu, a v budově té aby nalezla své sídlo i technická knihovna, zda by pak v e s k u t e č n o s t i nebylo provedeno, k čemu dnes případně chceme spěti oklikou: zda by tři veliké kulturní ústavy, technicko-historické museum, technická knihovna a archiv pro dějiny průmyslu v Čechách, na vzájem tak se doplňující, netvořily ve skutečnosti jeden celek v nejednotné formě?

Horníci v osnově zákona o pojištění sociálním.

Napsal Dr. **Lev Winter.**

Po dlouhou dobu měli horníci naproti ostatnímu dělnictvu privilegované postavení: kdežto jiný dělník, jsa neschopen práce a výdělku, byl prostě zaměstnavatelem vyhozen na dlažbu a odkázán na »dobročinnost veřejnou«, horník v takovém případě byl do jisté míry zaopatřen, poněvadž dostal podporu ze své »bratrské« pokladny. Ovšem musil býti hodný, aby ho zaměstnavatel nevyhodil zrovna v době, kdy měl podporu dostávati; ale i dělnictvo ostatních odborů nesmělo si ničeho dovoliti proti zaměstnavateli. Ovšem nebyla také podpora z bratrské pokladny veliká; ale lepší něco než nic, a ostatní dělnictvo ani toho nemělo.

Stav věcí se však změnil, jakmile zavedeno bylo pojištění dělnictva pro případ nemoci a pro případ úrazu podnikového. Horníci nyní viděli, že i ostatnímu dělnictvu dostává se podpor; že podpory ty jsou po většině větší, nežli jaké dostávají horníci; a že přece pojištěním nebylo dělnictvo ostatní přivedeno v takovou závislost na zaměstnavateli, v jaké byli horníci.

Od té doby počali horníci bedlivěji zkoumati jakost svých pokladen bratrských. Nebylo nesnadno najíti jejich vady, které nemohly býti zatlačeny do pozadí ani tím, že pokladny bratrské obsahovaly pojištění i pro případ stáří a invalidity vůbec a pojištění pozůstalých. Při každé stávce, při každém hnutí v revírech horních slyšíme zoufalý refrén: »Odstraňte bratrské pokladny!«